

Modernin demokratian juuria etsimässä

Jermu Laine (1999)
Alexis de Tocqueville,
demokratian ja vapau-
den moderni yhteis-
sovittaja. Helsinki:
 EDITA

Euroopan Unionin jäse-
 nyys merkitsi kansallisen su-
 vereniteettimme kaventumis-
 ta. Vaikka oma eduskuntam-
 me on merkittävästi vahvem-
 min mukana EU-asioiden
 valmistelussa kuin muiden
 jäsenmaiden parlamentit,
 huoli kansavallan kaventu-
 misesta ja demokratiavajeesta
 on perusteltu. Samaan aikaan
 EU-jäsenyyden kanssa toteu-
 timme varsin radikaalin pää-
 tösvaltan hajautuksen ja vastuu
 peruspalveluista siirrettiin
 kunnille. Tämän arveltiin
 lisäävän kansalaisten kiinnos-
 tusta kunnalliseen demokrati-
 aan, mutta toisin kävi. Vuo-
 den 2000 kunnallisvaalien
 äänestysaktiiviteetti oli ennä-
 tyksellisen alhainen. Jonot
 ostoskeskusten vaalimökeillä
 olivat lyhyet ja tv-kanavien
 pintaliittoa huristavat vaalioh-
 jelmat eivät jaksaneet kiinnos-
 taa enää edes mukana olevia
 puhuvia päitä.

Uusliberalistinen yhteis-
 kuntapolitiikka sallii tuloero-
 jen kasvun, pitää sitä jopa
 menestyvän talous- ja yhteis-
 kuntapolitiikan edellytyksenä.
 Kansalaiset ihmettelevät, mi-
 hin taloudellisen kasvun tu-
 lokset oikein häipyvät. Missä
 on nyt se yhteisvastuu, jonka
 varaan pohjoismainen hyvin-
 vointiyhteiskunta rakentui?
 Nouseeko käräjäoikeus köy-

hän parhaaksi ystäväksi, jonka
 kautta on perättävä lain tur-
 vaamia oikeuksia?

Kyllästyminen puolue-
 politiikkaan on tosiasia ja
 varsinkin nuorempi väki ha-
 kee uusia, suurempia vaiku-
 tuskanavia. Ovatko uudet
 vaikuttamisen mahdollisuudet
 paikallisella ja alueellisella
 tasolla aidosti kasvamassa ja
 miten niihin suhtautuu pe-
 rinteinen poliittisten puolue-
 iden varaan rakentuva järjes-
 telmä? Entä mikä on paikalli-
 sen ja alueellisen vaikuttami-
 sen suhde kansalliseen ja eu-
 rooppalaiseen keskusvaltaan,
 jos ja kun EU kehittyä kohti
 liittovaltiota?

Kaikilla näillä yhteis-
 kunnallisilla ilmiöillä ja me-
 neillään olevalla pohdiskelulla
 on yhteinen nimittäjä. Kyse
 on demokratian, kansansuve-
 reniteetin toteutumisesta ja
 erityisesti tasa-arvon edellyt-
 tämään vastuun ja demokrati-
 aan kuuluvan vapauden suh-
 teesta. Olemme siinä määrin
 perimmäisten kysymysten
 äärellä, että muun ohella on
 mielenkiintoista, jopa tarpeen
 tutustua länsimaisen demo-
 kratian juuriin. Siihen tarjoaa
 oivan mahdollisuuden Jermu
 Laineen kirja Alexis de Toc-
 quevillistä.

Alexis de Tocqueville
 syntyi vuonna 1805 Pariisissa.
 Hänen vanhempansa kreivi
 Hervé de Tocqueville ja Lui-
 se-Madeleine Rosanbond
 joutuivat vuonna 1803 val-
 lankumouksellisten pidättä-
 miksi ja vain Robespierren
 joutuminen giljotiiniin pelas-

ti heidät mestaukselta. Kunin-
 gasvallan palattua isä sai viran
 maakuntahallinnosta. Alexis
 opiskeli lakia ja pääsi töihin
 Kaarle X:n hallintoon. Kevät
 1831 oli käänteentekevä
 nuoren miehen elämässä.

Hän sai hallitukselta
 tehtäväksi lähteä ystävänsä
 Gustave de Beaumontin kanssa
 tutustumaan Yhdysvaltojen
 vankilaoiloihin. Vajaan vuo-
 den opinto- ja tutkimusmatka
 tuotti hallitukselle sen toivo-
 man raportin, mutta Tocque-
 villen varsinainen kiinnostuk-
 sen kohde ei ollut vankeinh-
 oita, vaan demokratia. Hän
 halusi nähdä, miten amerik-
 kalainen demokratia toimi
 käytännössä ja olisiko uuden
 mantereen kokemuksista jota-
 kin opittavaa Euroopassa. Hän
 sai, mitä halusi ja kirjoitti
 kokemuksistaan kirjan *Ameri-
 kan demokratia (De la D'émocratie
 en Am'érique)*. Sen ensimmäi-
 nen laitos ilmestyi vuonna
 1835 ja toinen 1840.

Kirja oli menestys.
 Se käännettiin mm. englan-
 niksi, saksaksi ja ruotsiksi.
 Suomeksi kirjaa ei ole kään-
 netty, kuten ei muitakaan
 Tocquevillen teoksia. Tästä
 syystä Jermu Laineen Tocque-
 villen keskeisiä ajatuksia esit-
 televä kirja on todella terve-
 tullut puheenvuoro kansalli-
 seen demokratia-keskuste-
 lumme. Kirjan ytimen muo-
 dostavat Tocquevillen ajatuk-
 set, jotka Laine tarjoilee luki-
 jalle loogisesti ja mielenkiin-
 toisesti jäsenennettynä. Luetta-
 vuutta parantavat Laineen
 tekemät kytkennät suomalai-
 seen nykytodellisuuteen.

Mikä tekee Tocquevillestä mielenkiintoisen? Ensinnäkin hänen kykynsä nähdä tulevaisuuteen. Vaikka hän oli itsekin mukana päivän politiikassa, hän toteaa: ”Puolueet ovat kiinni huomisen murheissa, minä haluan visioida tulevaisuutta”: Siinä hän onnistui. Hänen 170 vuotta sitten tekemänsä analyysi demokratian olemuksesta ennakoii hämmästyttävän hyvin myös suomalaista nykytodellisuutta.

Toiseksi hänen lähestymis-tapansa on hyvin pragmaattinen. Laine sijoittaa Tocquevillen traagisten historioitsijoiden joukkoon. Vaikka hän tunnustaa ristiriitojen päättymättömyyden, hän ei ole pessimisti. Hän ei ole myöskään utopisti, vaan myöntää, etteivät demokratia ja tasa-arvo ratkaise yksilön ja yhteiskunnan ongelmia. Hän on sillanrakentaja vanhan ja uuden, yhtäältä väistyvän feodalismien ja aristokratian ja toisaalta demokratian välillä. Hän teki koko ajan eräänlaista kenttätutkimusta poliittisten myllerrysten keskellä elävässä Ranskassa, teollistuvassa Englannissa ja demokratiaa käytännössä toteuttavassa Amerikassa. Näin hän porautuu demokratian olemukseen ymmärrettävästi ja tuo esiin niin demokratian tarjoamat mahdollisuudet kuin siihen liittyvät uhkat. ”Demokratian ystävänä minun on pakko kertoa totuus demokratiasta, pelkurit eivät sitä tee.”

Tocqueville lähestyy demokratia-käsitettä eri näkökulmista. Tiivistäen voidaan demokratian merkitsevän hänelle yhtäältä poliittista järjestelmää, johon kuului kansasta riippuvainen hallitus, toisaalta

jatkuvasti liikkeessä olevaa vallankumouksellista prosessia kohti tasa-arvoa. Siihen sisältyy toisiin kohdistuvan vallankäytön kieltö, itse asiassa se tähtää ihmisten riippumattomuuteen toisistaan, jolloin se kehittyi tavallaan epäyhteiskunnalliseksi vapausideaksi. Jotta demokratia voisi luoda pohjan tasa-arvolle, tarvitaan yksilöllisyyden ja vapauden vastapainoksi yhteisyyttä vahvistavaa kansalaistoimintaa, ihmisten vuorovaikutusta, huolta yhteisistä asioista ja demokratiaan liittyvien epäterveiden lieveilmiöiden torjuntaa.

Valppautta demokratian vaalijoilta todella vaaditaan, koska vihollinen on niin lähellä! Se on kansa itse! Kuinka helppoa onkaan olla samaa mieltä kuin yleinen mielipide tai yhtyä enemmistön näkemykseen. Tai kukapa itse asiassa hoitaisi asioitani paremmin kuin vahva keskusvalta tai tehokas korporaatio. Näin säädyistä, luokista ja ennakkoluuloista vapautunut ihminen antaa sidotuttaa itsensä modernin tyrannian ja pehmeän despotismin otteeseen. Jermu Laineen mukaan Tocquevillen koko poliittisen filosofian ydinosa on demokraattisen despotismin luonteen erittelyä ja uhkien valottamista. Tähän mielenkiintoiseen ja mitä ajankohtaisimpaan pohdiskeluun lukija pääsee mukaan Laineen erinomaisella opastuksella.

Mistä sitten löytyvät kansalaisen kumppanit taistelussa demokratian ja tasa-arvon puolesta? Vastaukseksi käykööt Tocquevilleltä lainatut otsikot: ”Lehdistö – en pidä siitä, mutta se on vapau-

den paras taisteluase”, ”Oikeuslaitos ja lakimieskunta – demokratian aristokraattinen tuki”, ”Kansalaisjärjestöt – despotismin ja individualismin hillitsijät”.

Aikuiskasvattajan kannalta mielenkiintoinen on myös demokratian omaa ja omituista kieltä tarkasteleva luku. Tocquevillen kielenkäytöstä ja puhetaidosta saa kuvan sivuilta 31–35, mihin on lainattu kokonaisuudessaan hänen 21.1.1848 parlamentin edustajahuoneessa pitämänsä puhe, jossa hän ruoskii hallituksen mädännäisyyttä ja ennakoii kuukauden kuluttua puhjennun helmikuun vallankumouksen. Sitä pidetään Ranskan historian kaikkien aikojen kuuluisimpana puheena. Kirja kannattaa hankkia jo pelkästään siksi.

Laineen kirjaa lukiessani kaivoin kirjahyllystäni vuonna 1977 ilmestyneen TANDEM-projektin loppuraportin *Demokratian rajat ja rakenteet*. Kiistelty projekti ja runtattu raportti. Kaikesta huolimatta hanke pyrki kartoittamaan sääty-yhteiskunnan purkauksista aiheutuneita vaikutuksia suomalaisen hallitsemistapaan. Nyt minusta olisi aika jälleen suorittaa poikkeikkaus demokratian tilasta ja tulevaisuuden näkymistä. Asian pitäisi kiinnostaa myös ja ehkä ennen kaikkea aikuiskasvattajia ja alan tutkijoita. Miten olisi, löytyisikö rohkeutta omistaa esimerkiksi Aikuiskasvatuksen vuosikirja demokratian tarkastelulle ja lähestyä asiaa ennen kaikkea aikuiskasvattajan näkökulmasta? Toivotaan ja uskotaan.

Erkki Aho